

Зоран НЕЧЕВ

Докторанд на УКИМ

**ГРЧКАТА ПОЛИТИКА ВО КОНТЕКСТ НА ЕВРОПСКАТА
ИНТЕГРАЦИЈА НА ЗАПАДЕН БАЛКАН: ОД РАСПАДОТ НА
ЈУГОСЛАВИЈА ДО ДОЛЖНИЧКАТА КРИЗА**

Вовед

Пред 60-ина години Маршаловиот план (програма за обнова на Европа) го поплочи патот за економска обнова на Европа. Од декласифицираните документи на Стејт департментот на САД може да се види дека токму Грција се наоѓа на врвот на листата на земји од Европа на кои им е ургентно потребна финансиска, економска и воена помош, како и политичка поддршка.¹ Сепак, Грција² се нашла седма на листата на земји по висината на финансиската помош добиена од страна на САД.³ Една од главните причини за ваквата неповолна ситуација била назадната економија, како и проблемите со корупцијата

¹ Ralph E. Goodwin et al., “Foreign Relations of the United States, The British Commonwealth; Europe”, 1947, Volume III. *Washington: Government Printing Office* (1972), 206.

² Frankenfeld, Peter. "A Marshall Plan for Greece? The European Union and the Financial Crisis in Greece. A Theoretical and Political Analysis in the Global World Against a Background of Regional Integration“, *Prace i Materiały Instytutu Handlu Zagranicznego Uniwersytetu Gdańskiego*, 31 [1] (2012), 63–90.

³ Највисока финансиска помош изразена во милиони долари добила Велика Британија (3 442,8), по што следуваат Франција (2 806,3), Италија (1 515,0), Германија (1 412,8), Холандија (977,3) и Австрија (711,8). Грција добила вкупна помош од 639,9 милиони долари.

и неефикасноста на државната администрација соодветно да ја апсорбира алоцираната финансиска помош.⁴

Во насока на модернизација на својата економија и на своето општество, а особено по повторното воспоставување на демократијата, Грција, под водство на Константинос Караманлис, во јуни 1975 година ја изразува својата интенција да стане дел од европското семејство, тогаш под банерот на Европската економска заедница (ЕЕЗ). Истиот месец Советот ја повикал Европската комисија да го даде своето мислење за апликацијата на Грција. Комисијата го подготвила своето Мислење во јануари 1976 година, во кое го истакнува позитивниот став за барањето за членство и почеток на подготвителните работи во најскоро можно време.⁵ Комисијата истакнува дека проценката, следствено и мислењето, е направено врз база на првично испитување на економските и на техничките аспекти кои произлегуваат од евентуалното членство на Грција во Заедницата. Притоа, упатува на тоа дека утврдувањето на фактичката состојба во оваа првична фаза е невозможна поради недостаток на елементарни информации за некои области. На крајот, Комисијата ја истакнува својата загриженост дека нецелосната имплементација на одредбите⁶ од Договорот за асоцијација помеѓу ЕЕЗ и Грција⁷ од 1962 година нужно иницира еден цел комплекс

⁴ Vetsopoulos, Apostolos, "Efforts for the Development and Stabilization of the Economy during the Period of the Marshall Plan", *Journal of Modern Greek Studies*, 27, no. 2 (2009), 275–302.

⁵ Opinion on Greek Application for Membership. Transmitted to the Council by the Commission on 29 January 1976. COM (76) 30 final, (January 1976). Bulletin of the European Communities, Supplement 2/76.

⁶ Договорот за асоцијација, кој е со неопределено времетраење, е потпишан во Атина на 9 јули 1961 година, а стапува во сила на 1 ноември 1962 година и ги опфаќа следниве области: 1) воспоставување царинска унија; 2) усогласување на грчките јавни политики со оние на Заедницата во повеќе области, како што се земјоделството, слободното движење на рабпници, транспортот, фискалната политика и правилата за компетитивност и економската политика; 3) овозможување пристап до ресурси наменети за брз развој на економијата за Грција.

⁷ Agreement creating an association between the European Economic Community and Greece and annexed documents. February 1962.

прашања кои повлекуваат значајни последици како за Грција така и за Заедницата.⁸

По добивањето дополнителни информации во случајот со Грција, Комисијата ја утврдила потребата од утврдување транзициски период не пократок од оној предвиден во првиот бран на проширувањето (пет години) и не подолг од десет години.⁹ Овој период, во согласност со Комисијата, би бил доволен за Грција да се справи со предизвиците што ги носи членството во Заедницата, како и да ги реши постојните политички проблеми, пред сè оној со Турција, како и да ја унапреди и да ја модернизира својата економија. И покрај ваквиот претпазлив пристап на Комисијата, во еден од ретките исклучоци во историјата на проширувањето на Унијата, Советот одлучува да го занемари Мислењето на Комисијата, да не го прифати предлогот за транзициски период и да започне со преговорите што е можно поскоро. Преговорите за пристапување со Грција официјално започнале на 27 јули 1976 година и истите биле комплетирани на 23 мај 1979 година. Договорот за пристапување бил потпишан на 28 мај 1979 година во Атина и по завршувањето на процесот на ратификација на Договорот во парламентите на земјите членки, Грција станува десеттата земја членка на Европската заедница¹⁰ на 1 јануари 1981 година.

I. Економската состојба во Грција и односите со земјите од Западен Балкан

1. Од почетокот на 90-тите години...

Влезот во ЕЕЗ претставувал историска можност за Грција да ја проектира својата моќ и влијание како земја членка врз земјите од Балканот и воедно да се промовира како држава која ги шири европските вредности на овој простор. Ова е од особена важност имајќи

⁸ Opinion on Greek Application for Membership. Transmitted to the Council by the Commission on 29 January 1976. COM (76) 30 final, (January 1976). Bulletin of the European Communities, Supplement 2/76.

⁹ Commission opinion on the Greek request for membership. Information Memo P-10/76 (January 1976).

¹⁰ Воедно, Грција станува првата медитеранска и балканска земја која пристапила кон Заедницата.

го предвид историскиот расплет кој следува во почеток на 90-тите години со распаѓањето на Југославија и на Советскиот Сојуз, како и падот на Источниот блок. Наместо тоа, Грција влегува во период во кој ја прикажува својата неспособност да се приспособи кон новата политичка реалност на Балканот, од една страна, и се соочува со потешкотии на полето на конвергенција со економските политики на Заедницата поради заостанатоста на својата економија, од друга страна.

Оттука, Грција станува препознатлива како земја која бележи континуирани отстапувања од економските политики на Заедницата/Унијата и сериозно доцни со имплементацијата на европското законодавство. Во истата насока било и лошото спроведување на структурните реформи кои требало да бидат насочени кон зајакнување на националната економија и напредок на економски план. Ваквите лоши потези и резултати довеле до економска стагнација и депресија во Грција. Грчкиот домашен бруто-производ во 1987 година се симнал на нивото од 1979 година во време кога преостанатиот дел од Европа бележи континуиран раст, односно во просек од 1979 до 1993 година растел со само 0,9 %.¹¹ Притоа, инфлацијата на годишно ниво изнесувала 18,9 % во просек, што е далеку над европскиот просек, додека јавниот долг бележи континуиран раст од околу 27 % од БДП во 1979 до 111 % во 1993 година.¹² Ваквите економски перформанси претставувале значаен негативен фактор за ефектирање на грчкото влијание врз балканските простори и понатамошно продлабочување на врските со земјите членки на ЕЕЗ/Унијата.

Подобрување на ваквиот лош тренд започнува околу 1993 година. Притоа, се напушта политиката на дивергенција и се воспоставува политиката на конвергенција со Унијата.¹³ Грција влегува

¹¹ Valentina Romei [FT data on statistics], "Greece and the EU: a brief (economic) history in charts", *The Financial Times LTD 2015*, 10 August 2015, Web. 20, August 2015.

¹² Bryant, Ralph C., Nicholas C. Garganas, and George S. Tavlas. *Greece's economic performance and prospects*, Brookings Institution Press, 2001.

¹³ Со договорот од Мастрихт (формално познат како Договор за Европската Унија), кој стапува на сила на 1 ноември 1993 година, Европската економска заедница се преименува во Европска заедница и е втемелена во рамките на Европската Унија како прв од трите столба.

во фаза на економска стабилизација (иако со многу бавно темпо) и вложува сериозни напори за започнување на процесот на приватизација и реструктурирање на својата економија. Во овој контекст, битно е да се напомене дека една од главните причини за ваквите напори е значително намалениот маневарски простор на Грција кој настанал како последица на драстичното зголемување на трошоците за сервисирање на акумулираниот (континуиран растечки) јавен долг и потешкотиите во финансирањето на буџетскиот дефицит.¹⁴

Лошите резултати на домашен економски план, грчките политички раководства сакале да ги компензираат со позитивни резултати на надворешнополитички план. Но, лошата слика за Грција на економски план се пресликала и во другите области. Имено, таа станува препознатлива во ЕЕЗ и по политиката на разидување со другите земји членки на Заедницата околу важни прашања поврзани со европската надворешна политика и нејзината проекција во Југоисточна Европа.¹⁵ Пред сè, станува збор за: 1) поддршката што им ја дава Грција на Србија и на Слободан Милошевиќ за време на југословенската војна, 2) заземањето бескомпромисен и контрапродуктивен став кон Албанија и, на крајот, 3) злоупотребата на својата доминантна позиција во односите со Македонија преку следењето националистичка линија во спорот за името,¹⁶ која Глени ја опишува како „цврстиот филозофски камен на балканскиот национализам“.¹⁷ Овие состојби, а посебно онаа со Македонија, ја прелева чашата и предизвикува судир со европските партнерите.¹⁸

Разидувањето со европските политики видно се почувствувало во перцепцијата и во менаџирањето на односите со тогашна Србија и со

¹⁴ Tsoukalis, Loukas, "Greece: like any other European country?", *The National Interest*, 55 (1999), 65–74.

¹⁵ Ioakimidis, Panayotis C. "The EC and the Greek political system: an overview." *Greece and EC Membership Evaluated* (1994): 139-53.

¹⁶ Pagoulatos, George, *Greece, the European Union, and the 2003 Presidency*, Notre Europe, 2002.

¹⁷ Glenny, Misha. *The Balkans, 1804-1999: nationalism, war and the great powers*. Granta Books, 2000.

¹⁸ Panagiotou, Ritsa, and Mr Anastasios I. Valvis. "How is the sovereign debt crisis affecting Greece's relations with the Balkan countries and Greece's standing in the region? An initial impact assessment." *Eliamep*. (2014)

нејзиниот престдател Милошевиќ. Современиот печат тврдел дека грчкиот политички естаблишмент ја поддржува политиката на официјален Белград во тој период. Угледниот *Guardian* пишува за клучната улога на Грција за време на балканските конфликти во деведесеттите и за врските на најблиските луѓе на озлогласениот Милошевиќ со политичката, верската и бизнис-елитата на Грција. Токму тие, наведува весникот, значително придонеле за зголемување на воената способност на Милошевиќ, биле од клучно значење за одржувањето и експанзијата на тајната економска инфраструктура на Србија и истите ѝ овозможиле на Србија да ги избегне санкциите на Обединетите нации.¹⁹ Заемната почит и грчката поддршка за политиките на Милошевиќ за време на војната во Босна можат да се увидат и во посетата на лидерот на босанските Срби, Радован Караџиќ, на Атина во 1993 година на покана на архиепископот Серафим. На масовен собир организиран од страна на Грчката православна црква по повод посетата на лидерот, Караџиќ изјавил: „Единствено Господ и Грците се на наша страна“.²⁰ Такис Михас тврди дека идејата на Милошевиќ испратена до грчката влада во декември 1994 година за создавање конфедерација која ќе ја вклучи и Македонија наишла на поддршка кај највисоките политички кругови во Грција. Тој истакнува дека посебно позитивни за ваквиот предлог биле тогашниот премиер на Грција, Андреас Папандреу, и идниот министер за надворешни работи, Георги Мангакис.²¹

Нималку пријателска била и политиката на Грција кон нејзиниот сосед Албанија. Бескомпромисната и контрапродуктивна политика кон Албанија може да се согледа и во односот кон мигрантите (економски) кои доаѓале од оваа земја. Падот на комунизмот во 1991 година предизвикува целосно пропаѓање на економијата на Албанија и претставува главен мотив за масовната миграција на албанска

¹⁹ Smith, Helena. "Greece faces shame of role in Serb massacre." *The Observer* 5 (2003).

²⁰ "Ελλάδα Σερβία συμμαχία" *YouTube*. YouTube, 1 July 2009. Web. 23 August 2009.

²¹ Michas, Takis. *Unholy Alliance: Greece and Milošević's Serbia*. No. 15. Oldenbourg Verlag, 2002.

популација во Грција од економски причини. Станува збор за околу 600 000 лица²² кои живеат и работат во Грција.²³

Грција многу често прибегнува кон практикување на политиката на масовна депортација на албански мигранти. Ваквата политика континуирано ги зголемувала и сè уште ги зголемува тензиите помеѓу овие два соседа. Акциите на масовна депортација се случиле во неколку наврати почнувајќи од декември 1991 година, јуни 1993, есента 1994, август 1996 и јули 1999 година.²⁴ Сепак, битно е да се напомене дека и покрај примената на ваквата политика, Грција и понатаму прима најголем број албански мигранти. Тие претставуваат 56 % од вкупниот број мигранти во Грција. Според националната структура, следуваат мигрантите од Бугарија со 5 % од вкупниот број.²⁵

Времето и интензитетот на овие депортации коинцидираат со проблеми во билатералните односи со Албанија и може да се заклучи дека се во директна корелација со внатрешнополитичките случувања во Грција.²⁶ Таков е случајот со протерувањето на грчкиот свештеник, архимандритот Хрисостомос, кој, според албанските власти, проповедал сојуз со Грција (Enosis). Протерувањето било придружено со напади врз грчки имоти во јужна Албанија. Овие настани датираат од пролетта 1993 година. Една година подоцна, во април 1994 година се случува вооружен напад на албанска воена позиција во близина на Ѓирокастро.²⁷ Во нападот загинаваат двајца албански војници. Одговорноста за тоа ја презема ултранационалистичката грчка

²² Според Пописот на населението и домаќинствата спроведен во 2001 година, Албанија има популација од 3 069 275 жители. За разлика од овој попис, вкупното население на Албанија според цензусот во 2011 година е намалено за 7,7 % и изнесува 2 831 741 жители. Миграцијата и намалениот наталитет се едни од главните причини за намалувањето на популацијата.

²³ Visoka, Gëzim, and Elvin Gjevori. "Census politics and ethnicity in the Western Balkans." *East European Politics* 29, no. 4 (2013), 479–498.

²⁴ Thomopoulos, Elaine. *The history of Greece*. ABC-CLIO, 2011.

²⁵ Baldwin-Edwards, Martin. "Statistical data on immigrants in Greece: an analytic study of available data and recommendations for conformity with European Union standards." (2004), 103.

²⁶ Çabiri, Ylli et al. "Albanian Human Development Report 2000." *United Nation Development Program* (2000).

²⁷ International Crisis Group, *Albania: The State of the Nation 2001*, ICG Balkans Report no. 111, (Tirana and Brussels: International Crisis Group, May 2001)

милитантна група *MAVI*²⁸, чија цел е промена на границата помеѓу Грција и Албанија. Притоа, албанската полиција апси пет лидери на здружението *OMONOIA*, кои божем биле инволвирани во инцидентот. Лицата се изнесени пред суд во Албанија и осудени за шпионажа и нелегално поседување оружје. Ова доведува до влошување на односите помеѓу двете држави, кое резултира со меѓусебно протерување дипломати. Покрај ова, во есента 1994 година Грција протерува и повеќе од 100 000 Албанци и ја суспендира макроекономската помош од ЕУ за Албанија во вкупна вредност од 43 милиони американски долари.²⁹ Сепак, поради изолационистичката политика на Албанија во овој период, не им се придава посебна важност на овие односи, т.е. истите имале периферна важност за Грција.³⁰

Грчката надворешна политика во почетокот на 90-тите години од XX век бележи уште еден негативен курс во односите со земјите од Западен Балкан. Овој пат станува збор за проблемот околу името на нејзиниот северен сосед Македонија. Стекнувањето на македонската независност од Југославија во 1991 година било проследено со класична злоупотреба на својата доминантна позиција од страна на Грција во меѓусебните односи и наметнување решение кое ќе резултира со промена на името на соседната земја. Грчката политичка класа во овој период станува опседната со проблемот со Македонија, инсистирајќи на својата националистичка и максималистичка политика која води кон затворање на вратите за постигнување компромисно решение околу овој проблем.³¹

Како и во случајот со признавањето на новите држави во Источна Европа и во Советскиот Сојуз, во декември 1991 година ЕЕЗ и земјите членки донеле одлука да ја признаат независноста на сите југословенски републики кои ќе исполнат одредени услови (насоки)

²⁸ Оваа група ја презела одговорноста за бомбашкиот напад автомобилот на албанскиот амбасадор во Атина во 1991 година

²⁹ Vidali, Maria. "Living in a policy vacuum: the plight of Albanian immigrants in Greece." *Central European Review* 1 (1999): 21.

³⁰ Tziampiris, Aristotle. "Greece and the Balkans in the Twentieth Century." *Greece in the Twentieth Century*, Frank Cass Publishers, London (2003).

³¹ Tsoukalis, Loukas, "Greece: like any other European country?" *The National Interest*, 55 (1999), 65–74.

содржани во Декларацијата за Југославија донесена на Министерскиот совет на Европската политичка соработка. Меѓу другото, условите се однесуваат на почитување на одредбите од Повелбата на Обединетите нации и на обврските што произлегуваат од Завршниот акт од Хелсинки и од Париската повелба, особено во однос на владеењето на правото, на демократијата и на човековите права. Исто така, декларацијата содржи и одредба со која се упатува на мислење за исполнување на условите поставени од страна на ЕЕЗ. Арбитражната комисија била предводена од г. Роберт Бадинтер, претседател на францускиот Уставен суд, а во нејзиниот состав влегуваат и претседателите на германскиот и на италијанскиот Уставен суд, како и претставник на белгискиот Арбитражен суд и на шпанскиот Уставен трибунал.³²

По инсистирање на Грција, во изјавата то следува по завршувањето на Министерскиот совет е внесено и барањето од ЕЕЗ и од земјите членки упатено кон една југословенска република (Македонија) да се обврзе пред поднесувањето барање за признавање да усвои уставни и политички гаранции со кои ќе се осигура дека таа нема територијални претензии кон соседите, членки на ЕЕЗ, и дека нема да спроведува активности насочени кон непријателска пропаганда против една соседна држава на Заедницата, вклучувајќи и употреба на име кое имплицира територијални претензии.³³ Ваквото инсистирање од страна на министерот за надворешни работи, Самарас, произлегува од стравот во Грција дека прифаќањето на името на северниот сосед може да доведе до појава на територијални и други претензии од страна на одредени политички кругови во Скопје. На ваквото барање од страна на ЕЕЗ и земјите членки, Македонија одговорила позитивно и усвоила редица уставни амандмани во насока на исполнување на поставените услови и надминување на стравовите што постоеле во Грција. Врз база на ваквите уставни измени, позитивните резултати од референдумот за

³² Pellet, Alain. "Opinions of the Badinter Arbitration Committee a Second Breath for the Self-Determination of Peoples, The." *Eur. J. Int'l L.* 3 (1992): 178.

³³ European University Institute, and Institut für Europäische Politik, eds. "Statement by an Extraordinary EPC Ministerial Meeting concerning Yugoslavia." *European Political Cooperation Documentation Bulletin* 7.1991 (1994), 769–70.

независност, одговорите на прашалникот испратен од Комисијата, истата на 11 јануари 1992 година дава зелено светло напоменувајќи дека Република Македонија ги исполнила сите услови поставени од страна на ЕЕЗ. Истовремено, во Мислењето истакнува дека Македонија се откажала од какви било изјави за територијални претензии според меѓународното право и следствено дека употребата на името *Македонија* не може да имплицира какви било претензии против некоја друга држава.³⁴

Сепак, и покрај позитивното мислење на Комисијата, со упорно инсистирање за солидаризирање на земјите членки на Заедницата околу ова прашање, Грција успева да го наметне својот став и да ја блокира Македонија во процесот на признавање од страна на ЕЕЗ. Имено, под покровителство на португалското претседателство, на 15 јануари 1992 година Советот на министри на ЕЕЗ носи одлука да ги признае Словенија и Хрватска, додека во однос на Македонија утврдува дека „постојат други побитни работи што треба да се адресираат пред да биде преземен ист чекор од страна на Заедницата и на земјите членки“.³⁵ На 1 и 2 мај 1992 година е одржан неформален министерски совет на ЕЕЗ на кој се дискутира за барањето на Македонија за прием. Притоа е утврдено дека Заедницата и нејзините земји членки се подготвени да ја признаат државата како независна и самостојна во рамките на постојните граници, и тоа под име кое ќе биде прифатливо за сите засегнати страни.³⁶ Но, Грција успева да ја наметне својата максималистична позиција на Европскиот совет во Лисабон, каде што

³⁴ Ragazzi, Maurizio. "Conference on Yugoslavia Arbitration Commission: Opinions on Questions Arising From The Dissolution of Yugoslavia." *International Legal Materials* (1992): 1488-1526.

³⁵ European University Institute, and Institut für Europäische Politik, eds. "Statement on the recognition of Yugoslav republics." *European Political Cooperation Documentation Bulletin* 8.1992 (1995): 71. Print.

³⁶ European University Institute, and Institut für Europäische Politik, eds. "Statement on the Former Yugoslav Republic of Macedonia by an informal meeting of Ministers for Foreign Affairs in Guimaraes on 1 and 2 May 1992." *European Political Cooperation Documentation Bulletin* 8.1992 (1995): 213. Print.

експлицитно се наведува дека државата ќе биде признаена само доколку во името не го содржи терминот *Македонија*.³⁷

Злоупотребата на нејзината доминантна положба како земја членка на Заедницата може да се увиди при приемот на Македонија во Обединетите нации. Имено, слично на противењето за признавање од страна на земјите членки на ЕЕЗ, Грција го блокира влезот на Македонија под уставното име и во Обединетите нации. На 7 април 1993 година Советот за безбедност на Обединетите нации ја усвојува резолуцијата 817/1993, врз база на која Македонија станува членка на ОН, но под привремената референца *Поранешна Југословенска Република Македонија, сè до надминувањето на разликите што се постојат околу нејзиното име*. По оваа резолуција, поголем број земји од ЕЕЗ, како и САД, ја признаваат Македонија под привремената референца, по што следува дополнително заострување на реториката од страна на Грција и мерки кои имаат за цел економски да и наштетат на крвката држава. Имено, на 16 февруари 1994 година грчката влада одлучува да го затвори својот конзулат во Скопје и „да го блокира движењето на стоки од и до Скопје кои транзитираат преку пристаништето во Солун, со исклучок на стоката од витално значење за хуманитарни причини, како што се храна и фармацевтски производи“. Европската комисија, дејствувајќи во улогата на заштитник на официјалните договори, бара објаснување и оправдување за ваквата одлука на Атина, притоа истакнувајќи дека има сериозни сомнежи за компатибилноста со правото на Заедницата, посебно во сферата на внатрешниот пазар и заедничката финансиска политика. Во своја одбрана, Грција се повикува на членот 224 од Договорот за Европската заедница, кој претставува заштитна одредба која им овозможува на земјите членки да донесат унилатерални мерки. Грчката страна тврди дека овој член може да биде применет во оваа ситуација поради „сериозните меѓународни тензии кои претставуваат закана за војна“.³⁸

³⁷ European University Institute, and Institut für Europäische Politik, eds. "Declaration on the former Yugoslavia." *European Political Cooperation Documentation Bulletin* 8.1992 (1995), 353–354. Print.

³⁸ Case C-120/94 R *Commission of the European Communities v Hellenic Republic. Republic of Macedonia - Serious international tension constituting a threat of war - Action*

Многу од земјите членки на Заедницата ја окарактеризирале грчката позиција како претерана, притоа обвинувајќи ја Грција за класична злоупотреба на членот 224. Ова произлегува од реалноста на теренот, каде што постои огромен диспарат помеѓу воените или какви било други можности на Грција и оние на Македонија.

Поради ваквата политика кон Македонија, Грција станува целосно изолирана во рамките на Унијата. Истовремено, ваквото однесување влијае и на креирање на мислењето меѓу земјите членки на ЕЕЗ дека Грција е најслабата алка во Заедницата.³⁹ Од друга пак, страна, современиот печат за првпат отворено почнува да ги критикува потезите на Грција во однос на Македонија. Тие одат дотаму што е ставена во прашање способноста на Атина за менаџирање на европските работи на Балканот.⁴⁰ Претрпениот удар од изолираноста, како и зголемениот интерес на американската администрација за напредок по ова прашање резултираат со тоа што Грција е приморана во октомври 1995 година да ја потпише *Времената спогодба*, со која до одредена мера се нормализираат билатералните односи помеѓу двете земји, притоа оставајќи проблемот со името да се реши во некои подоцнежни фази. Со потпишувањето на спогодбата, Грција ја признава Македонија под привремената референца, го укинува ембаргото, додека Македонија го менува знамето и се воздржува од користење симболи кои се поврзани со грчкото културно и историско наследство. Од друга страна, пак, Европската комисија одлучува да ги откаже судските дејства против Грција пред да биде донесена конечната судска одлука.

2. ...до почетокот на грчката должничка криза

Стапувањето на сила на Договорот од Маастрихт на Европската унија во ноември 1993 година претставува значаен чекор напред за

under the second paragraph of Article 225 of the EC Treaty - Interim measures. [1994] European Court Reports I-03037.

³⁹ Panagiotou, Ritsa, and Mr Anastasios I. Valvis. "How is the sovereign debt crisis affecting Greece's relations with the Balkan countries and Greece's standing in the region? An initial impact assessment." *Eliamep*. (2014)

⁴⁰ Floudas, Demetrius Andreas. *FYROM's Dispute with Greece Revisited*. The New Balkans, East European monographs. Columbia University Press, 2002.

земјите членки во насока на зајакнување на демократскиот легитимитет на институциите и подобрување на нивната ефикасност, воспоставување економска и монетарна унија и креирање заедничка надворешна и безбедносна политика.⁴¹ За Грција, ова значи почеток на една декада на стабилност, подобрување на економските перформанси во континуитет, конвергенција со политиките на Унијата, притоа зацртувајќи си нова цел за приклучување кон групата држави со заедничка валута. Вака трасираниот пат бил почитуван, следен и надоградуван од страна на сите политички гарнитуре.

Процесот на конвергенција со политиките на ЕУ, посебно на оние што се однесуваат на членството во Економската и монетарна унија (ЕМУ) ужива неочекувано висок степен на социо-политички консензус во Грција. Мотивација за ваквата политиката може да се најде во желбата на Грција да се биде дел од напредното европско семејство кое ќе дели заедничка валута. Истовремено, поттик е најден во пренесувањето на контролата на јавните финансии, во монетарната стабилност и во издржаните економски политики, нешто што во минатото не им одело од рака.⁴² Успешното спроведување на политиките во однос на исполнувањето на критериумите за конвергенција доведуваат до влез на Грција во Механизмот за регулирање на интервалутните односи во 1998 година. Тоа не резултира со прием на Грција во ЕМУ во првиот бран. Дотогашните лоши економски перформанси не можеле да бидат подобрани за толку краток период. Единствено Грција од 15-те земји кои сакале да станат дел од ЕМУ не ги достигнала конвергентните економски критериуми во 1997 година. Другите успеале да ги исполнат критериумите во однос на посакуваното ниво на инфлација и на каматните стапки, притоа достигнувајќи ниво на буџетски дефицит од 3 или помалку проценти во однос на домашниот бруто-производ. Ова „начелно“⁴³ ѝ успеало на

⁴¹ Treaty on European Union, signed at Maastricht on 7 February 1992, *Treaty on European Union*. Luxembourg: Office of Official Publications, 1992

⁴² Pagoulatos, George. *Greece, the European Union, and the 2003 Presidency*. Notre Europe, 2002.

⁴³ Односот на јавниот долг со домашниот бруто-производ бил 104,4 %, што претставува пречекорување во однос на референтната вредност од 60 %. Сепак, и покрај ваквата разлика во поглед на конвергентните економски критериуми, во однос на Грција била донесена политичка одлука за влез во ЕМУ во ноември 1999 година, со

Грција во 2000 година, со што го обезбедила својот влез во ЕМУ една година подоцна. Она што е утврдено во подоцнежниот период од изјави на политички лидери и експерти е дека Грција лажно прикажувала податоци со цел да се задоволат овие критериуми.⁴⁴ И покрај ваквото признание, Грција останува во еврозоната без какви било санкции.

Наместо продолжување на процесот на консолидација на економијата и понатамошна конвергенција по влезот во ЕМУ, Грција го искористува својот повторно стекнат кредибилитет на меѓународниот финансиски пазар да позајмува уште повеќе финансиски средства по поволни, ниски каматни стапки. Ова и не е толку спорно. Но, наместо истите да ги искористи за намалување на јавниот долг, кој и онака бил еден од највисоките во ЕМУ, таа ги искористила за финансирање на понатамошната фискална експанзија. Со тоа продолжило зголемувањето на јавниот долг, доведувајќи ја Грција во 2007 година до првото место на најзадолжени земји во Унијата.⁴⁵ Притоа, битно е да се напомене дека грчкиот буџетскиот дефицит не бил во границите на дозволеното од влезот во ЕМУ до ден-денешен.⁴⁶

На политички план може да се забележи дека Грција успева да наметне еден нов пристап кон земјите од Западен Балкан. „Модернизацијата“ на надворешната политика, односно креирањето политика на поддршка на соседите започнува со доаѓањето на Костас Симитис на власт во Грција. Во согласност со овој нов пристап, Грција требало да го предводи процесот на европеизација на Западен Балкан и силно да ги поддржува нивните напори за зачленување во Европската Унија. Посебен акцент е ставен на економската дипломатија и можноста за развивање блиски билатерални економски односи, кои понатаму ќе го поттикнат економскиот развој на регионално ниво. Според размислувањата на Симитис, грчката економија била во

напомена дека тоа не претставува преголем дефицит и истиот го задоволува критериумот што се однесува на јавните финансии.

⁴⁴ Howden, D., and S. Castle. "Greece admits deficit figures were fudged to secure euro entry." *Opgeroepen op September 2* (2004), 2013.

⁴⁵ Balcerowicz, Leszek, Aleksander Łaszcz, Andrzej Rzońca, and Lech Kalina. *Economic growth in the European Union*. Lisbon Council, 2013.

⁴⁶ Wienberg, Christian. "Greece 'Cheated' to Join Euro, Former ECB Economist Issing Says." *Bloomberg.com*. May 27, 2011.

привилегираната позиција, која требало да се искористи во насока на поддршка на процесот на адаптација, реконструкција и стабилизација на другите балкански земји. Развивањето економска меѓузависност, од која бенефит ќе имаат сите, ќе креира атмосфера во која ќе се унапредат целокупните (политички) односи и ќе доведе до решавање на отворените прашања.⁴⁷

Констелацијата на односите на Балканот одела во прилог на успешната имплементација на новата стратегија на Грција. Во таа насока биле: потпишувањето на Дејтонскиот договор, со кој се стави крај на војната во Југославија; подобрувањето на билатералните односи со Албанија; воспоставувањето солидни основи на односите со Македонија по потпишувањето на Времената спогодба. Многу значаен фактор за успешно спороведување на стратегијата, особено во делот на развивање економска меѓузависност, е отворањето на економиите на балканските држави. Политиката на поддршка на интеграцијата на Западен Балкан во ЕУ позитивно влијае како на односите на Грција со нејзините соседи така и со партнерите од Унијата, кои конечно почнале да ја гледаат како партнер од доверба при спроведување на политиките на Балканот.

Оттука, Грција почнува да ја игра улогата на медијатор во континуираните конфликти во кои запаѓаат земјите од регионот. Балканскиот самит одржан во Крит во 1997 година на иницијатива на Грција е вистински пример за новата политичка стратегија. За првпат грчкиот премиер успеал на едно место да ги собере лидерите на балканските држави. Притоа се организирани и одржани низа средби на високо ниво, како оние на грчкиот премиер со турскиот премиер и со претседателот на Македонија, како и средбата помеѓу Слободан Милошевиќ и албанскиот премиер Фатос Нано.

За разлика од периодот од почетокот на 90-тите, оваа декада ја одбележува една прагматична политика на Грција во однос на соседите и конвергенција со политиките на ЕУ. Грчката влада одлучува да ја следи политиката на НАТО (западните сили) и да не ги бојкотираат

⁴⁷ Simitis, Costas. "Prepared Remarks by Costas Simitis." Event Transcript, Council on Foreign Relations, Washington DC, USA, April 21, 1999.

одлуките што се носат во однос на воената интервенција против Србија. Покрај генералната согласност за интервенција, прагматичноста на тогашната грчка политика може да се согледа преку низа одлуки што биле донесени во тој поглед. Пред сè, тоа е одлуката за неиспраќање грчки трупи во Косово, отворањето на своите пристаништа и коридори за пренос на нафта за потребите на трупите на НАТО, дозволата за користење на грчките аеродроми за летови на т.н. АВАК-авиони, отворањето на воздушниот простор за хуманитарни летови спроведени од страна на Турција, како и учеството во мисијата на НАТО за прием и распоредување бегалци во Албанија.⁴⁸

Во овој контекст, политика на Грција кон Србија и кон режимот на Милошевиќ бележи значителна разлика во споредба со онаа за време на војната во Југославија. Ваквиот претпазлив пристап и овозможил да продолжи со своите напори за решавање на конфликтите на балканските простори преку медијација и помирување, за отпочнување на процесот на европеизација на Србија и за воспоставување трајни односи со продемократските сили. Важно е да се напомене дека грчката официјална надворешна политика во однос на војната во Косово видно се разликува од расположението на јавноста во Грција, која му давала огромна поддршка на режимот на Милошевиќ и ја осудувала воената интервенција против Србија. Над 90 % од јавноста во Грција била против интервенцијата и гневот многу често бил изразуван со масовни демонстрации во големите градови низ Грција.⁴⁹

Во овој период Грција бележи напредок и во односите со Албанија. Пример за ова е преземањето вооружени дејства од страна на грчките безбедносни сили во февруари 1995 година насочени против ултранационалистичката милитантна група одговорна за нападот во близина на Ѓирокастро. Овие дејства кореспондираат со посетата на

⁴⁸ Armakolas, Ioannis, and Apostolis Karabairis. "Greece – Kosovo: A complex relationship." *Kosovo Calling - International Conference to Launch Position Papers on Kosovo's Relation with EU and Regional Non-recognising Countries*. Kosovo Foundation for Open Society and British Council, 2012.

⁴⁹ Armakolas, Ioannis, and Apostolis Karabairis. "Greece – Kosovo: A complex relationship." *Kosovo Calling - International Conference to Launch Position Papers on Kosovo's Relation with EU and Regional Non-recognising Countries*. Kosovo Foundation for Open Society and British Council, 2012.

тогашниот министер за надворешни односи на Грција на Албанија во март истата година. Исто така, грчката влада презема посериозни мерки во насока на решавање на статусот на илегалните мигранти, проблем кој директно ги тангира билатералните односи со Албанија, имајќи предвид дека повеќе од половина од вкупниот број мигранти во Грција се со потекло од Албанија. Во 1998 и 2002 година грчката влада спроведува две програми за регулирање на статусот на илегалните мигранти кои престојуваат и работат во Грција.⁵⁰ Овие програми резултираат со 400 000 имигранти со регулиран статус во Грција.⁵¹ Битно е да се напомене дека и албанската страна презема низа потези за приближување на двете држави преку донесување одлука за двочасовни курсеви на грчки јазик за децата од грчкото малцинство во областите каде што не постои грчко училиште. На таа линија е и пресудата на Врховниот суд во Албанија за ослободување на лицата од здружението *OMONIA* обвинети за настаните во Ѓирокастро.⁵²

Потпишувањето на Времената спогодба го поплочува патот за нормализирање на односите помеѓу Македонија и Грција и покрај нерешавањето на клучниот проблем со името на Македонија. Спогодбата содржи одредби за сите можни области на соработка помеѓу двете земји, како и за меѓусебните односи при стапувањето во меѓународни, мултилатерални и регионални институции на Македонија. Во согласност со членот 11 од Спогодбата, Грција (именувана како прва страна во Спогодбата) се согласува да не се противи на пристапување или полноправно зачленување на Македонија (именувана како втора страна во Спогодбата) во меѓународни, мултилатерални и регионални организации и институции во кои е член Грција. Притоа, Грција го зачувува правото да се противи на какво било членство само во случај ако Македонија во таквите организации и институции е ословувана различно отколку во параграфот 2 од

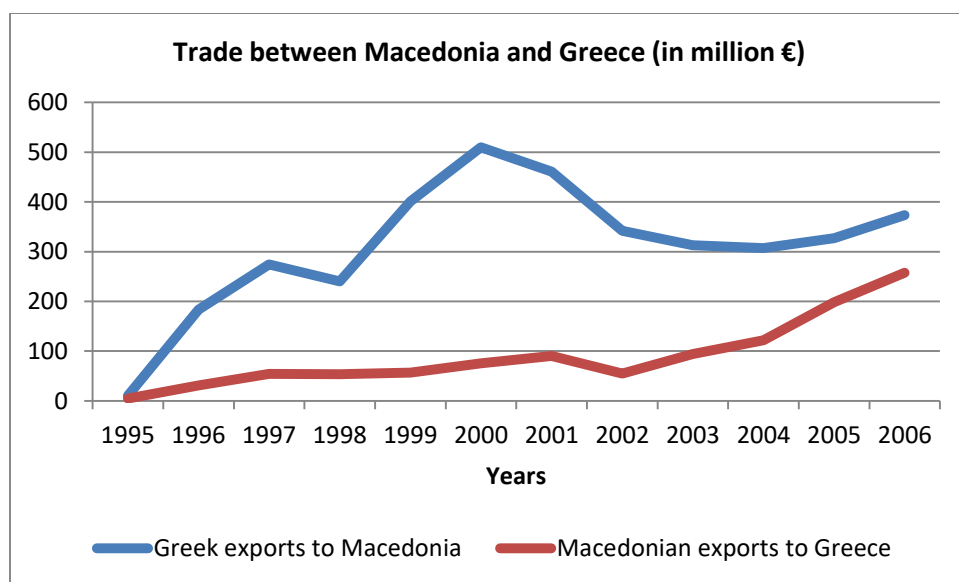
⁵⁰ Lianos, T. P., A. Petralias, and C. Boussoulas. "Report on immigration to Greece." *European Migration Network and KEPE* (2004).

⁵¹ Kasimis, Charalambos. "Greece: illegal immigration in the midst of crisis." *Migration Information Source Online Journal* (2012).

⁵² Committee of Ministers of the Council of Europe. *Visit to Tirana by a Secretariat delegation - 22-24 march 1995*. CM/Inf (95)10, Strasbourg: Council of Europe, 1995.

Резолуцијата 817 (1993)⁵³ на Советот за безбедност на Обединетите нации. Притоа, страните се согласуваат дека тековниот економски развој на Македонија треба да биде поткрепен преку меѓународна соработка, колку што е тоа можно, и со блиски врски помеѓу Македонија и Европската Унија.

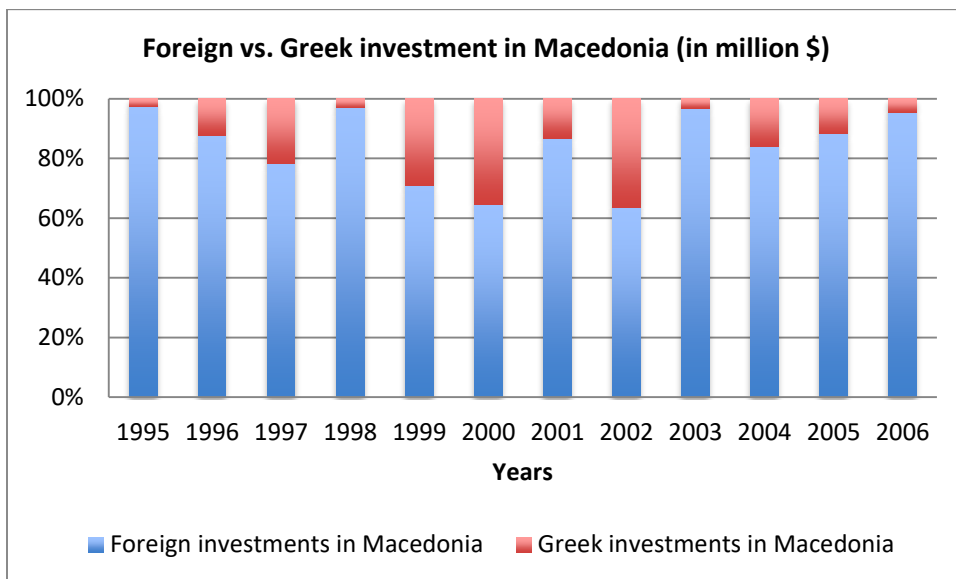
Идејата што провејува низ текстот на Спогодбата е креирање клима на меѓусебно разбирање, почитување и соработка. Барем во прво време, овој ефект е постигнат. Двете држави бележат напредок во меѓусебните односи на сите нивоа, од политичко и економско до инфраструктурно. Трговската размена е во константен пораст. До 2006 година грчкиот извоз во Македонија бил за 35 пати поголем од оној во 1995 година, додека, пак, македонскиот извоз кон Грција бил поголем за 55 пати.⁵⁴

⁵³ Му препорачува на Генералното собрание да ја прими земјата како членка на Обединетите нации, чија молба е содржана во документот C/25147, како држава која привремено за сите цели, во Обединетите нации се ословува како Поранешна југословенска Република Македонија барајќи решение за разликите што произлегоа околу името на државата;

⁵⁴ Mardas, Dimitri, and Christos Nikas. "Trading and investing in the name of...: economic relations between Greece and FYROM." *Southeast European and Black Sea Studies* 8, no. 3 (2008): 253-267.

Истовремено, просечната стапка на грчки инвестиции бележи значителен раст достигнувајќи просек од 171,6 % на годишно ниво, со што го надминува нивото на раст на целокупните странски инвестиции во периодот од 1994 до 2006 година кој изнесува 78,1 % годишно.⁵⁵ Високото ниво на инвестиции во овој период резултира со придвижување на Грција напред на листата на најголеми инвеститори во Македонија, притоа достигнувајќи го највисокото место во 1999 и во 2000 година и второто место по рангирањето во 1996, 1997 и во 2001 година.⁵⁶ Во насока на создавање економска меѓузависност од која ќе профитираат двете земји, грчката влада, преку компании контролирани од страна на државата, го трасира патот за инвестирање во Македонија. Имено, станува збор за влезот на Националната банка на Грција на македонскиот пазар, која го откупува управувачкиот пакет акции од најстарата банка во Македонија, Стопанска банка, додека грчката телекомуникациска групација *OTE* влегува на пазарот на мобилната телефонија.

Потпишувањето на Времената спогодба го овозможува приемот на Македонија во неколку меѓународни организации. Така, на 12

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Nikas, Christos. "The effects of the interim accord on the economic relations between Greece and FYROM." *Athens-Skopje: An uneasy symbiosis* (2005): 89-124.

октомври 1995 година Македонија станува членка на Организацијата за безбедност и соработка на Европа (ОБСЕ) под привремената референца, на 9 ноември истата година бележи прием во Советот на Европа како 38. земја членка, додека, пак, на 15 ноември 1995 година го потпишува рамковниот документ за пристапување кон програмата на НАТО *Партнерство за мир*. Притоа, за влегување во овие организации и институции, Македонија се повикува на членот 11, параграф 1 од Спогодбата. Влезот во овие организации не бил попречуван од страна на Грција.

Конзистентноста на официјалната грчка политика кон Македонија може да се увиди и во турбулентниот, за Македонија, период што следува. Имено, за време на конфликтот во Косово, а особено на оној во Македонија во 2001 година, грчката влада го поддржува територијалниот интегритет на Македонија изразувајќи противење на каква било форма на насилно менување на границите. Во повеќе наврати грчки високи политички претставници ги осудувале дејствата на албанските екстремисти. Овој период е препознатлив по големиот број средби помеѓу претставници на двете земји. Во текот на 2001 година министрите за надворешни работи на двете земји оствариле заеднички средби во 5 наврати, додека лидерот на Нова демократија, Караманлис, го посетил Скопје во три наврати.⁵⁷ Карактеристично за креираната клима на соработка и заедничко разбирање помеѓу Македонија и Грција во услови на различни позиции по клучното политичко прашање е и писмото со кое се изразува сочувство и се нуди финансиска помош за колегите паднати за време на конфликтот во 2001 година од страна на грчката асоцијација на полициски службеници.⁵⁸ За поддршката на Грција во овој период зборува и испраќањето континент војници кои учествуваат во имплементацијата на Рамковниот договор, односно во трите мисии (*Неопходна жетва* – за разоружување на албанската ОНА, *Килибарна лисица* и *Конкордија*) кои се спроведени во Македонија од 2001 до 2003 година.

⁵⁷ Kondonis, Haralambos. "Bilateral relations between Greece and the Former Yugoslav Republic of Macedonia." *Athens–Skopje: An uneasy symbiosis, 1995–2002* (2005).

⁵⁸ Ibid.

Со потпишувањето на Договорот за соработка со ЕУ во 1996 и на Договорот за транспорт, Македонија воспоставила договорни односи со Унијата. На 9 април 2001 година Македонија го потпишува Договорот за стабилизација и асоцијација со ЕУ. Потпишувањето на овој договор е поддржан и поттикнат и од грчката влада. Грчкиот парламент, кој дотогаш ја одолговлекувал ратификацијата на 18 билатерални договори и протоколи поради проблемот со името на Македонија, на 27 мај 2003 година со огромно мнозинство го ратификува Договорот за стабилизација и асоцијација.⁵⁹

Својата позиција на предводник на процесот на европеизација на Западен Балкан Грција го покажува за време на своето претседателствување со ЕУ. Еден од петте приоритети на грчкото претседателствување претставува процесот на проширување. Грчката поддршка на политиката на стабилизација на регионот и неговата интеграција во Унијата го достигнува својот зенит на Солунскиот самит ЕУ – Западен Балкан во јуни 2003 година.⁶⁰ На 21 јуни шефовите на држави и влади на ЕУ и лидерите на земјите од Западен Балкан се среќаваат во Солун и постигнуваат консензус за Солунската декларација со која ЕУ ја истакнува својата недвосмислена поддршка за европската перспектива на земјите од овој регион. На самитот, исто така, била усвоена и *Солунска агенда за Западен Балкан: Движење кон европската интеграција*, која претставува јасен патоказ за земјите од регионот за влез во Унијата. За време на претседателствувањето е постигнал договор за зголемување на европските фондови за регионот со дополнителни 210 милиони евра.⁶¹

Заклучок

Раните 90-ти ги обележуваат низа настани кои ја менуваат политичката структура на Југоисточна Европа. Имено, од една страна започнуваат воените конфликти кои го придружуваат распадот на Југославија, додека од друга страна, пак, започнува процесот на

⁵⁹ See footnote no. 49.

⁶⁰ Ludlow, Peter. "The Thessaloniki European Council." *Euro Comment Briefing Note 2* (2003): 3.

⁶¹ "Results of the Greek Presidency by Policy Area: A Scoreboard." Ministry of Foreign Affairs of Greece. July 25, 2003.

отворање на економиите на балканските држави. Од анализата на грчката политика во однос на земјите од Западен Балкан, пред сè кон Македонија, Србија и Албанија, може да се заклучи дека во овој период таа се наоѓа затекната од интензитетот на дезинтегративните процеси и се соочува со вистински проблеми во приспособувањето кон новата политичка реалност. Оваа ситуација преликувана во реалноста значела поддршка на политиките на Милошевиќ во време кога повеќето земји на Европската Унија го осудувале режимот; спроведување максималистичка политика во однос на Македонија, која го достигнува својот зенит со заклучокот на Европскиот совет во Лисабон во именувањето на државата да не се содржи името Македонија; замрзнување на односите со Албанија и чести масовни депортации на економските мигранти. Ваквите политики на тогашната конзервативна и ретроградна Грција доведуваат до загрозување на нејзините сопствени национални интереси, негативно влијаат врз процесот на европска интергација на земјите од Западен Балкан и, на крајот, доведуваат до изолација во рамките на ЕЕЗ/ЕУ. Губејќи го компасот во односите со земјите од регионот, Грција ја пропушта историската можност да игра конструктивна улога во обликувањето на политичката и на економската реалност и да биде вистински промотор на европските вредности на Балканот. Таквата перцепција за неа ја споделуваат не само балканските соседи туку и европските партнери на Грција.

Времето на прогресивна, проевропска политика на Грција започнува во периодот по 1995 година. Тој период го одбележува процесот на модернизација на грчката надворешна политика, ставајќи посебен акцент на важноста за развивање економска меѓузависност со земјите од Западен Балкан како стар европски рецепт за решавање на билатералните проблеми, како и на забрзаната европеизација на регионот и на поддршката на земјите од регионот во процесот на европска интеграција. Прагматичната улога што почнала да ја игра Грција во овој период може да воочи преку: подобрувањето на односите со Албанија, интегрирањето на економските мигранти, решавањето на отворените прашања со Албанија и постепено напуштање на политиката на масовни депортации; дистанцирањето од режимот на Милошевиќ и поддршка на политиките на западните сили

во однос на Косово, и, на крајот, конструктивната политика во однос на Македонија и одмрзнувањето на процесот на нејзина интеграција во меѓународните организации. Врвот на ваквата прогресивна политика е Самитот во Солун за време на грчкото претседателство со ЕУ, каде што се втемелени принципите според кои треба да се одвива процесот на европски интеграции во земјите од Западен Балкан. Притоа, примената на политиката на промовирање на економската меѓузависност довела до состојба во која грчките претпријатија стануваат едни од главните инвеститори во економиите на земјите од Западен Балкан, постигнувајќи извозни резултати незамисливи за минатиот период. Во 2002 година Грција извезува повеќе во Македонија отколку во Франција, трипати повеќе отколку во Канада, а доколку се додаде и Албанија, извозот го надминува оној за САД.⁶²

На крајот, анализата на грчката надворешна политика и нејзините импликации врз земјите од Западен Балкан во контекст на процесот на европска интеграција во периодот од распадот на Југославија до првите индиции за настапување на должничката криза укажува на два сосема различни стратешки пристапи. Едниот подразбира една конзервативна и ретроградна политика на Грција, која ја води земјата во изолација во рамките на ЕЕЗ/ЕУ и создава непријателски односи со земјите од регионот. Вториот, пак, е проактивен, прогресивен стратешки пристап практикуван од страна на грчките влади во вториот период што се разгледува во овој прилог, кој води кон постигнување позитивни резултати како на политички така и на економски план, истовремено зајакнувајќи ја позицијата на Грција како промотор на европските вредности и лидер во процесот на европеизација на Западен Балкан.

⁶² Michalopoulos, Constantine. "The Western Balkans in world trade: some implications for Greece." *Southeast European and Black Sea Studies* 2, no. 2 (2002): 101–128.

Zoran NECEV

GREEK FOREIGN POLICY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN
INTEGRATION OF THE WESTERN BALKANS: FROM THE
DISSOLUTION OF YUGOSLAVIA UNTIL THE DEBT CRISIS

-S U M M A R Y-

The aim of the paper is to explore the Greek foreign policy in the context of the European integration of the Western Balkans within the timeframe from the breakup of Yugoslavia until initial signs of the Greek debt crisis in 2007. It places emphasis on the countries that have direct and immediate implications from Greek foreign policy such as Macedonia, Albania and Serbia. Finally, the paper draws conclusion of the effects the Greek policy produced and how that affected the European path of its Balkan neighbours.